

A KULTURÁLIS (SZÓRAKOZTATÓ) TELEVÍZIÓ DIDAKTIKAI, NEVELÉSI FUNKCIÓJA

DR. NAGY ANDOR

„A televíziónak potenciája van arra, hogy minden eddiginél több embernek, minden eddiginél több dolgot tanítson meg, minden eddiginél rövidebb idő alatt, mint amit erre a célra egyáltalán kitaláltak.”

JOHN FITZGERALD KENNEDY [1]

A tv-ben általában a szórakozás eszközét látják az emberek. A felnőttek éppúgy mint a gyerekek. A különböző szórakozási lehetőségek, melyek eddig külön-külön gyakoroltak hatást — gondolunk itt a színházi, a film, az irodalmi, a zenei stb. élményre — most szinte egymás után jelentkeznek a televízióban.

W. Schramm szerint a gyerekek hármas vágyát, szükségletét képes a televízió kielégíteni:

1. Előkészíti a társadalmi életre, bevonja abba, önállóságra tanítja
2. A képernyő megvalósítja vágyait, kielégíti kíváncsiságát, feltárja előtte az élet, addig számára ismeretlen területeit
3. Kitölti szabad idejét, nem unatkozik. [2]

S mindezt úgy valósítja meg a televízió, hogy pihenteti a gyermeket, gazdagítja érzelemlátását, fejleszti fantáziáját, az asszociációs és absztraháló készségét, látási és hallási érzékenységét, logikus gondolkodásra neveli, szórakoztatja. W. Schramm szerint a szórakozás fő forrása a televízióban a fantázia világa, a szórakozás, pihenés, kikapcsolódás viszont a munka előfeltétele.

Azok a kutatók, akik úgy vélekednek, hogy a televízió elszűrheti a gondolkodást és gátolja a fantázia fejlődését, nyilván a mindent-néző gyerekek tanulmányozásából vonták le következtetésüket.

Meg kell jegyezni, hogy a televízió bármilyen nagyszerű eszköze is a gyermek szórakoztatásának, nem elégítheti ki a gyermeket, illetve nem lehet a szórakoztatás egyedüli eszköze. Szüksége van a gyermeknek is ún. „reális” közvetlen élményre ahhoz, hogy a társadalmi életbe bele tudjon illeszkedni! Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy a közvetlen okta-

tást sem képes teljes értékűen helyettesíteni a televízió. Nem lehet helyes elképzelést alkotni, képet formálni a társadalmi rendről csak a tv útján nyert értesülések alapján! Szükség van a közvetlen élményekre, benyomásokra is, melyek kiegészítik, teljessé teszik az információkat.

Megállapítható tehát, hogy „mindennapi életünkben a film és a televízió, mint a modern világ két közlési eszköze egyre nagyobb hatást gyakorol, s ha az embernek a világról alkotott *közvetlen* ismeretei szegényesebbé is váltak, viszonzásként óriási mértékben kiszélesedtek azok a *közvetett* ismeretei, amelyeket ezeknek az eszközöknek a segítségével kapott”. [3]

Ismeretes, hogy hosszú századokon át a gondolat és műveltség egyedüli kifejezője, ill. terjesztője a szó volt. Majd az írott betű hozott forradalmi változást, míg megjelentek a tudomány és technika fejlődése következményeképpen — a bár közvetett élményt nyújtó, de így is óriási jelentőséggel bíró — ún. tömegkommunikációs eszközök.

A televízió feltalálását nem véletlenül hozzák kapcsolatba a könyvnyomtatás felfedezésével. Valóban igen nagy jelentősége van pedagógiai szempontból is. Ifjúságunk oktatásában és nevelésében mondhatni pedagógiai hivatást teljesít azzal, hogy gazdag lehetőséget biztosít a iskolában és a tankönyvből tanultak elmélyítésére és nem utolsósorban újabb ismeretek megszerzésére. — A későbbiekben külön kívánunk foglalkozni a televízió nevelésben betöltött szerepével.

Már utaltunk arra, hogy a televízió oktatási funkcióját a különböző direkt, illetve indirekt „ismeretterjesztő” műsorokban valósítják meg. Arról is szóltunk, hogy a műsorok szerkesztői egy átlagos művészi színvonalat feltételezve készítik el az egy bizonyos életkornak, ill. érdeklődési körnek megfelelő műsort. A televízió ismeretterjesztő műsoraira általában a *közepes átlagszint* jellemző.

Nagyon alacsony, ill. nagyon magas ismereteket nem közvetíthet, mert mindkét véglet a megértés, ill. az érdeklődés kárára íródik. Figyelembe veszik a szerkesztők az otthoni miliőt is, mely befolyással van az ismeretszerzésre, valamint az oktatásban felhasználható televíziós effektusokat, melyeket Paul Heimann [4] a következőképp csoportosított:

1. A lakószoba atmoszférája,
2. szimultán vagy élet-effektus,
3. intim-kapcsolat vagy állomás-effektus,
4. a dialógusok effektusa.

A *lakás-effektus* lényege az, melyről úgy is szokás beszélni, hogy a televízió ablak a világra. A távoli dolgok, mondhatni az „egész” világ megjelenik a lakásban. A *szimultán-effektus* a televíziónak azt a tulajdonságát jelzi, hogy egyidőben élhetjük át a cselekményt, részesei lehetünk az eseménynek, mely abban az időben, de tőlünk esetleg igen nagy távolságban történik. Az *intimitás* a televízió-néző és a képernyőn megjelenő személyek közötti bizalmas kapcsolatot foglalja magában, míg a *párbeszéd-effektus* a néző vélemény-nyilvánítását, aktivitását, reflektálását jelenti.

A televízió ismeretterjesztésének, illetve a televíziós ismeretszerzésnek speciális vonásai vannak, melyek szintén figyelembe veendőek már a műsorok összeállításánál, szerkesztésénél. Ilyen sajátos vonás az ismeretterjesztő műsorok megnézésének *önkéntessége*. A néző otthonában akkor kapcsolja be, ill. ki a készüléket, amikor neki tetszik. Nincs kényszerítve egy-egy műsor megnézésére. A programból azt választja ki, ami felkellette érdeklődését és addig nézi figyelmesen, amíg érdekli. Hogyha megszakad a kapcsolat a képernyő és a néző között valami miatt, annak számos oka lehet. Oka lehet a néző, de a televízió is!

Úgy kell tehát a különböző ismeretterjesztő műsorokat meg szerkeszteni, hogy azok már a címükben is felhívó, érdeklődést felkeltőek legyenek. A problémáknak úgy kell jelentkezniük, ahogy a gyermek, ill. a felnőtt saját világán keresztül „felfedezi” azokat. Ilyen szempontból a sorozat-jellegű műsoroknak megvan az az előnye, hogy a befejezés előtt felhívják a figyelmet a következő műsorra. Példaként Öveges professzort említenénk meg, ki műsorát alkalomról alkalomra úgy fejezi be, hogy „ugye milyen csodálatosan érdekeset láttatok gyerekek? Ez azonban mind semmi ahhoz képest, amit a következő adásban látni fogtok!”

Nem véletlen, hogy a „100 kérdés, 100 felelet” c. félórás műsort sugározta először a TV Szabadság téri stúdiója 1957 júniusában és még ma is az egyik legkedveltebb, legnagyobb érdeklődést kiváltó ismeretterjesztő műsora a televíziónak. A műsor sikerének titkát Öveges József nyilatkozatából ismerhetjük meg: „Művészet kell ahhoz, hogy vonzó formában azonnal érthetően, izgalmas problémafelvetéssel vessük fel a témát. Kell, hogy néha megdöbbenjen a néző: ugyan mi lesz ebből? Például: talán nem nagyon izgalmas kérdés az — bár aktuális —, hogy miként hajtja a kiáramló gáz a rakétát, de azonnal izgalmassá lesz, ha az előadó elővesz egy mosócsipeszt és egy csapágygolyót és megígéri, hogy azonnal rakéta-szakértő lesz mindenki.

Műsorunkban nem szónoklatokat, nem meséket hall a néző, de jól ismert tapasztalatokat, jelenségeket, egyszeri bemutatások alapján találja meg a nagy alkotásokban működő egyszerű tudományos elvet. És itt a fő nehézségünk: előadóknak és a megvalósításhoz szükséges tárgyi kérdésben is. Nem elég szaktudósnak lenni. Sokkal többre van szükség az előadó részéről, pedagógusnak, pszichológusnak is kell lennie, állandó kapcsolatban kell lennie az élettel, nem kell restelnie egy kicsit színésznek is lenni, kételkedni, csodálkozni, örülni.” [5] Meg kell azonban jegyeznünk, hogy bár egyetértünk e szavakkal, nem fogadjuk el a modorosságot, a „színelte színészkedést”, mely olykor sajnos legjobb előadóinkat is a nevetség tárgyává teszi.

Korántsem törekedve teljességre, még egy specialitásra mutatunk rá, mely a televízió szinte valamennyi ismeretterjesztő műsorának jellemzője: a *m o t i v á l á s r a*. Az ismeretnyújtás mellett a televízió újabb ismeretszerzésre inspirál. Főleg az irodalmat, szakirodalmat propagálja. Ezzel elősegíti az ismeretszerzés további bővülését, elvezeti nézőit a képernyőtől a könyvesboltig, illetve könyvtárig. Ismét Öveges professzor

egyik műsorát idézzük, melyben azt fogalmazta meg, hogy ő is a könyveknek köszönheti azt, hogy most ennyi kísérletet stb. ismer.

A televízió motiváló jellege egyben cáfolat arra a véleményre, mely szerint a televízió elvonja az olvasástól a gyermeket és felnőttet. Tapasztalataink szerint inkább könyvet ad a kezébe a televízió azoknak is, kik eddig nem voltak valami közeli barátságban a betűvel. Boldizsár Iván: „A toll és az ernyő” c. cikkében [6] arról ír, hogy mióta a televízióban is szerepel, sokkal bensőségesebb a kapcsolata az olvasókkal. Levelek útján, telefonon és személyesen keresik fel egy-egy televíziós író-olvasó találkozó után. „37 éves írói és újságírói pályám alatt sohasem éreztem ennyire, hogy érdemes írni — olvashatjuk cikkében —, hogy eljut az, amit mondani akarok azokhoz, akiknek mondani akarom”. [7]

Elvitathatatlan tény, hogy a könyv továbbra is a tudás, illetve a tanulás fő pillére marad. Az olvasást, a könyvet nem lehet semmi mással teljes értékűen pótolni.

Azzal tehát, hogy a televízió olvasásra serkent, a különböző szakirodalom tanulmányozására motivál, rendkívül sokat tesz az általános és szakműveltség fokozása érdekében. Találkozunk a televízióban olyan műsorokkal is, melyeknek a motiválás a *közvetlen célja*.

A televízió könyvespolca a legújabban megjelenő irodalmat ajánlja, a Magyar Hirdető műsorában a FÖMO jelentése a legújabb filmek megnézésére inspirál. Az említetteken kívül szólni kell a *Műsorkalauzról*, mely havi egy alkalommal jelentkezik. A fiatalokat ez a 15 perces műsor elkalauzolja a színházakba, mozikba, múzeumokba, hangversenytermekbe, egy-egy érdeklődést felkeltő zenei, drámai betét bevágásával vagy képek bemutatásával felhívja a figyelmet, hogy mit érdemes megnézni!

*
**

Ezek után vizsgáljunk meg néhány ifjúságnak szánt, ismeretterjesztő jellegű televíziós műsort, melyek szerkesztésénél a lehetőségekhez képest igyekeztek kapcsolódni az iskola célkitűzéseivel, elősegíteni a világ megismerését, tágitani a fiatalok látókörét, elmélyíteni az iskolában tanultakat és aktivitásra serkenteni őket.

Az *első ifjúsági ismeretterjesztő műsor* 1957. márciusában jelent meg a képernyőn. Öveges professzor a rendelkezésére szánt 10 perc alatt néhány 2 forintos segítségével bebizonyította a nézőknek a testek tehetlenségére és rugalmas ütközésére vonatkozó fizikai törvényszerűségeket. A rendszeressé vált műsor azóta is igen sok kísérletet mutat be. *Népszerűsége* főleg ezzel magyarázható. Hiszen a kísérlet nézése igen nagy élményt jelent. Már utaltunk arra, hogy az optikai benyomás maradandóbb, mint a pusztán akusztikai észlelés. Sokan idősebb korukban is könnyen felidéznek azokat a kísérleteket, melyeket fizika vagy kémia órán láttak. Pl. a testek hő okozta tágulását bizonyító fémgolyós kísérlet épp olyan feledhetetlen, mint a hullámmozgás kötéllal vagy spirállal való bemutatása.

A kísérlet a „legtelevíziószerűbb” ismeretterjesztő formának is mondható, melyben nagy szerepet játszik az egyidejűség varázsa. A képernyő előtt ülők láthatják az egész folyamatot, mintegy részeseivé válnak az eseményeknek. Miután látják a kísérletet, az előbb még esetleg kételkedők is kénytelenek tudomásul venni a tényeket.

Az *egyidejűség* (egyenes adás) abból a szempontból is jelentős, hogy jobban leköti a figyelmet. A néző ilyen esetben együtt izgul a kísérletezővel, hogy vajon sikerül-e? Az egyidejűség mellett a televíziós szemléltetés nagy előnye, hogy a képernyőre a *leglényegesebbet* sugározzák. A kamerák kiemelnek a keretből, közelbe hoznak, szabad szemmel nehezen érzékelhető tárgyakat, bemutatnak veszélyes kísérleteket is stb.

Nem véletlen, hogy a kritikák valósággal elragadtatással beszéltek Öveges professzor műsoráról és az „ország legnagyobb előadóterme” elnevezést adták a televíziónak, mely nemcsak terjesztheti az ismereteket, de példát is mutathat a pedagógusoknak.

A „100 kérdés, 100 felelet” c. műsornak igen nagy a nézőtábora a felnőttek körében is. Ez nem utolsó sorban azzal magyarázható, hogy ma már egyre inkább érzi mindenki, hogy természettudományos műveltségünk felújításra és kiegészítésre vár, újabb ismeretekre van szükségünk. Igen sok felnőtt vélekedett úgy a műsor megkezdésekor, hogy nagyon sokat tanultak a képernyő előtt és azért is nézik szívesen a további műsorokat, mert olyan „érdekes”. Természetes az is, hogy a felnőtt nézők olykor elmosolyodnak Öveges professzor „színészkedésén”, arcjátékán, viszont a gyerekek tátott szájjal figyelik, s ez a lényeg!

Egy-egy televíziós műsor *hatékonyságát* rendkívül nehéz lemérni. Ez esetben azonban konkrét eredmények is vannak. A műsor hatékonyságát igazolja az a sok-sok kísérleti tárgy, melyet a gyerekek „Öveges bácsi” biztatására készítettek el, a rejtvényekre beküldött tömeges válasz, és nem utolsósorban az emlékeztető 1963 júliusi záróműsor, melyben számos olyan elektromos automata-játék és számítógép mutatkozott be, melyet a gyerekek készítettek.

A másik igen népszerű ifjúsági ismeretterjesztő műsor a „*Kukkantó*”, mely szintén több éves múltra tekinthet vissza. Ebben a műsorban nem egy tudományhoz kapcsolódnak kérdések, még csak nem is a természet- vagy társadalomtudományokhoz, hanem mind a természet-, mind a társadalomtudományokhoz. Így érdekesebb, több érdeklődési körű nézőt vonzó lesz ugyan ez a műsor, ugyanakkor felvet egy igen lényeges didaktikai problémát: a mindig világos célkitűzés, a különböző kérdések egymástól való elválasztását, a szünetek közbeiktatását.

Ismeretes, hogy ennek a műsornak állandó szereplői vannak. A különböző kérdéseket a gyermeki érdeklődésre alapozva igen szerencsésen fogalmazzák meg. Mivel a kérdések egymástól általában teljesen függetlenek, így egy-egy kérdés megválaszolását pillanatnyi szünet követi, hogy ezalatt a néző lezárhassa az előbbi kérdést magában és felkészülhessen a következő témakör befogadására.

A műsor is igen színes. Egyrészt a kérdések érdekessége, másrészt a válaszok szemléletessége teszi vonzóvá. Ötletes színfoltja a műsornak a

válaszok dramatizált megelevenítése. Említettük, hogy maguk a kérdések is igen érdekesek. Nézzünk erre egy-két példát: az egyik műsorban az a kérdés vetődött fel, hogy „mi volt a még ma is emlegetett bábeli nyelvzavar?” A kérdést történelmi szempontból vizsgálták. Így jutottak el a válasz során Mózes I. könyvétől a máig. A tudományos magyarázat egyben *világnézeti nevelést* is adott.

Egy másik műsorban azt a kérdést fogalmazták meg, hogy „mióta és miért viselnek az emberek jegygyűrűt”. Ennek a műsornak elemzése azt is igazolja, hogy az ismeretközlésben számos, az iskolai oktatásban is alkalmazott didaktikai mozzanat érvényesül. Így pl. az analízis, a fogalomalkotás, induktív, deduktív bizonyítás, rögzítés, alkalmazás.

A kérdés felvetése után a „Kukkantó” szereplői eljátszották a problémamegoldás útját, felkeresve a Történelmi Múzeumot. Az ismeretanyag feldolgozásának menete a következő volt: Előbb beszéltek a gyűrűről általában, majd ismertették a gyűrű hazai fejlődéstörténetét, ezután szóltak a gyűrű fajtáiról és itt nyert említést a jegygyűrű is. A továbbiakban konkrétan a jegygyűrűről volt szó. Előbb az alakjáról, majd az anyagáról, társadalmi funkciójáról. Elmondták a jegygyűrű fejlődéstörténetét, választ adtak arra a kérdésre, hogy miért viselik a jegygyűrűt a balkéz negyedik ujján. Végül a következtetések után az összefoglalás következett, mely egyben a választ is megadta a feltett kérdésre.

Úgy véljük, mind a „100 kérdés, 100 felelet”, mind a „Kukkantó” c. műsor nagy népszerűsége azzal is magyarázható, hogy a műsorban megfogalmazott kérdéseket maguk a gyerekek küldik be, miután igen sok gyerek várja a „professzor bácsik” válaszát.

Természettudományos (állattani) kérdésekkel foglalkozik a gyerekek körében szintén nagyon népszerű „Bagolyvár” c. műsor, mely szintén foglalkoztat gyermekszereplőket is. A gyermekek szereplése minden ifjúsági műsor esetében rendkívül előnyös. Méginkább aktivizálja a kis nézőket az a felismerés, hogy azok a gyerekek, akik a kamerák előtt szerepelnek, mennyi mindent tudnak.

Így aztán megfogalmazódik bennük a vágy, hogy ők is megszerezzék az ismereteket. Ennek a műsornak további előnyét látjuk abban is, hogy mindig történik utalás a problémák gyakorlati vonatkozásaira is.

Természetesen az ifjúsági ismeretterjesztő műsorok közé soroljuk a népszerű tudományos kisfilmeket is, ilyeneket igen gyakran mutat be a televízió. Ezekre a filmekre is jellemző általában a világos, logikus felépítés, a tudatos didaktikus jelleg és a rendkívül szemléletes előadásmód. Szóljon a film „A kristályok világáról”, a Magas-Tátráról vagy a „Kibernetika alapjairól” stb., az előbb említett jellemző jegyek világosan felismerhetők.

A filmnek mint ismeretes, megvan az a lehetősége, hogy különböző mikroszkópok segítségével bemutassa az anyag parányi részecskéjét úgy, hogy azt mindenki szemlélhesse. Az a lehetőség sem lényegtelen, hogy a film készítésekor mindaddig ismételnék egy-egy jelenetet, míg a kívánt hatást el nem érik, illetve azt a részt „vágják” be a filmbe, amelyet didaktikai, metodikai szempontból is a legszerencsésebbnek találnak.

Gyakran látunk a televízióban olyan ismeretterjesztő előadásokat, melyeket filmbetétek szemléltetnek. A film tehát egyrészt önálló műsort alkothat a televízióban, másrészt segíti az előadások szemléletességének fokozását.

Tapasztalataink igazolják, hogy a képernyőn hosszabb időn át egy pozícióból fényképezett előadó rendkívül rossz hatással van a fiatal nézőkre. Legtöbbször unatkoznak, mást csinálnak ilyen esetben. Természetesen az előadók között is akad olyan, kinek az előadásmódja is rendkívül lebilincselő. Ezek közé tartozik a már említett *Öveges József*, a maga rendkívül színes eredetiségével, a kedves közvetlenségű *Forrai Miklós*, a szuggesztív erejű *Radnai Béla* és nem utolsósorban a szellemes *Benedek István* is.

Színészeink között is számos olyan van, ki beszédkulturájával, személyes vonzóerejével igen jó tolmácsolója az ismeretterjesztő szövegeknek. Gondolunk itt *Szakács Miklósr*a, *Kaló Flóriánra*, *Benkő Gyulára*, *Pándy Lajosra*.

Szerencsére ma már egyre kevesebb a tv-szerűtlen, szemléltetés nélküli előadás. Általános a filmmel, diával, fotóval, rajzzal, kísérlettel és egyéb szemléltető eszközzel való illusztrálás. Találkozhattunk pl. olyan ismeretterjesztő műsorral is, hol az előadót nem is láttuk, csak a hangját hallottuk. Ilyen volt a „*Shakespeare ifjúsága*” c. műsor, melyben állóképek váltakoztak mozgóképekkel, reális képek szimbólikusokkal.

Ismét más jellegű ismeretterjesztő műsor az „*Úttörőhíradó*”, melyre az összetettség, sokrétűség jellemző, az „*Országjáró úttörők*”, mely a honismeret terjesztését szolgálja, tájak, természeti, történelmi, műtörténeti, népművészeti stb. ismeretek nyújtásával. Nagyon ügyesnek, pedagógiai szempontból rendkívül hasznosnak tartjuk a szovjet televíziótól átvett „*Mindent tudni akarok*” c. sorozatot, mely gazdag illusztrációval, ötletesen találva az ismereteket, bővíti a fiatalok látókörét. A gyerekek szinte észre sem veszik, hogy egy-egy műsorból mennyi mindent tanultak!

A televízió célkitűzései között is — az iskolához hasonlóan — az ismeretnyújtás mellett ott szerepel a nevelés is. A tv-nek megvan a lehetősége is e cél megvalósítására. „A nevelés a változtatás leghatékonyabb eszköze. A televízió a nevelést abban segíti, hogy ezt a változást a gyermekben, különösen abba az irányba terelje, ahol a társadalmi fejlődés perspektíváit, s az ehhez a társadalmi fejlődéshez szükséges új embertípust látja”. [8] A természettudományos és politikai ismeretekkel alakítja a nézők *világnézetét*: egészségügyi, sport... jellegű műsorokkal segíti az egészséges életmód kialakítását, a testi nevelést, főleg az ifjúsági filmek és tv-játékok témáinak helyes megválasztásával és a témában rejlő nevelési lehetőségek maximális kihasználásával formálja a *közösségi szellemet*, az *igaz hazafiság érzését*, a *humanitást*, és alakít ki *pozitív jellemvonásokat*, megszeretteti a munkást és a munkát és nem utolsósorban az esztétikai jellegű műsorokkal elősegíti az *egészséges és alkotó közízlés* kifejlődését.

*Világnézet*i nevelést szolgálják tehát elsősorban a természettudományos ismeretterjesztő műsorok. Az iskolában nyert tudományos világ-

nézeti kérdések megerősödését, tudatosodását segítik elő. S ugyanakkor az ún. *kettős nevelés megszüntetését*, a szülői ház és az iskola nevelési egységét is igyekeznek ezek a műsorok szolgálni. Tudományos választ adnak a gyermeknek az őt foglalkoztató kérdésekre, igyekeznek tájékoztatni, eligazítani az élet által megfogalmazott problémákban. Inspirálnak az iskolai mozgalmi feladatok végzésére.

A *szocialista tudatformálásnak* is igen jó eszköze a televízió, mely lehetőségeinek felhasználásával, vonzó tulajdonságával, az élet, a valóság közvetítésével az olyan fiatalokat is pozitív irányba formálja, kik sokszor cinikusan szemlélik szocialista építőmunkánkat. Igen hatásos a *politikai nevelés* szempontjából a „TV-Híradó”, mely friss tájékoztatást nyújt a nemzetközi helyzet alakulásáról, a hazai politikai eseményekről, a békeharcról, a szocialista tábor eredményeiről... A képernyőn találkozhatnak fiataljaink hazánk eredményeiről és gondjairól nyilatkozó vezetőinkkel. Részt vehetnek a nagy moszkvai november 7-i, vagy a budapesti május 1-i demonstráción... Mindezek erősíthetik a fiatal nézőkben az *igaz hazafiság* érzését, az *internacionalizmust*. Lá t v a például a vietnami nép embertelen pusztítását, a védtelen asszonyok és gyermekek kegyetlen kínzását, a gyermek-nézőben is felizzik a gyűlölet érzése az agresszorral szemben, illetve szolidaritást vállal az elnyomottakkal, a szenvedő emberekkel.

Fiataloknak szól ugyan, de a felnőttek körében is nagyon népszerű a tv vidám illemtana („Tudni illik, hogy mi illik”), mely nem csupán az illemszabályokat ismerteti, hanem *erkölcsi nevelést* is nyújt, magatartást formál. Feleki Kamill „tanár úr” „tanársegédeivel” kedves ismerősök lettek, kiktől szívesen fogadják a bírálatot is.

A „*Barkácsoljunk*” c. műsor a *politechnikai nevelést szolgálja*, érdekesen, újszerűen, az audio-vizualitás teljes kellék-tárának felhasználásával.

Vannak olyan műsorok is, melyek számos nevelési feladatot képesek megvalósítani. Ilyen pl. a „*Nyílt tárgyalás*”, mely az ifjúság szinte minden rétegéhez szól. Fiatalok szólnak ebben a műsorban a munkáról, a falusi fiatalok elvándorlásának okairól, az üzemi fiatalok munkahely-változtatásának következményeiről, a pályaválasztásról, a tanulás szükségességéről, az élsportolók helyes, illetve helytelen magatartásáról, az idősebbekhez — szülőkhöz, pedagógusokhoz — való viszonyról, példaképről, eszményről, szerelemről stb.

A legkisebbeknek szánt műsor is bővelkedik nevelési lehetőségekben. Meghatározott céllal jelent meg a képernyőn a mackó is, mely fogat mos, hogy a gyerekek is mossanak fogat lefekvés előtt. A mackó is szépen ül, egyenes háttal, a vele szemben elhelyezett készülék előtt, majd a mese megnézése után lefekszik, hiszen „ő” tudja, hogy a további műsor már nem neki való, no meg hogy idejében le kell feküdni azért, hogy másnap frissen tudjon felkelni.

A mesék nevelő szándéka nyilvánvaló, ellenben a mesejátékok szereplői sokszor épp nevelési szempontból kifogásolhatók. A Futrinka utca hőseit a gyerekek sokezres tábora nézi alkalomról alkalomra, szinte átszellemülve. S a köztük megjelenő kis sztár, a Böbe-baba nem épp a

„Tudni illik, hogy mi illik”
Tv-foto

legszerencsésebb nevelési szándék megvalósítója, viszont a gyerekek kedvence. Egoista, karrierista, primadonnáskodó Böbe-baba. Kisokos, harsány és fölényes. Olyan jellemvonásokat hordoz magán, melyek alapvetően ellentétesek a mi nevelési eszményünkkel. Még a nyelvészek is találtak kivetni valót Böbe-baba szereplésében. A magyar televízió kis sztárja ugyanis nem tud magyarul beszélni. Hangképzése oly idegen számunkra, hogy helyenként nehézséget okoz a megértése, jóllehet magyar szöveget mond. Az *u* hang helyett pl. *o* hangot (botoska = butuska, onalmas = unalmas...), az *ü* helyett *ö* hangot mond (pl. mősor = műsor). A gyerekek, kik nem tudnak eléggé disztinkválni, úgy vélik, hogy ez a szép beszéd, így kell nekik is beszélni!

Láttunk olyan műsort is, melyben Böbe-baba a szekrény ajtajára csimpaszkodva hintázott, ágyban olvasott... Amilyen jó példát mutat te-

hát a mackó, épp olyan rossz példa Böbe-baba. Jellemző pedig népszerűségére, hogy a gyerekek pl. a névnapjára jókívánságokat, rajzokat, ajándékokat küldenek neki, leveleznek vele. A levelekből kitűnik, hogy milyen nagy érzelmi intenzitással figyelik a gyerekek a műsort és hogy milyen gazdag a fantáziájuk, mennyire nyíltak, őszinték. Cica-Micához is az egyik műsor után közel 600 levél érkezett a gyerekektől, melyekben tanácsolták neki, hogy dolgozzon ő is, ne csak az egércsaládon élőködjön, mert az emberek is munkával keresik a pénzt. [9]

Az ún. „dackorszak” tipikus problémáit magán hordozó Mazsola és a türelmes, megértő, de következetes, felnőttek példaképét megformáló Manócska is közkedvelt a gyermekek körében, de a felnőttek, a szülők is szívesen nézik műsorukat, sőt meg is szerették őket. „...a televízió Mazsoláját azért szeretem, mert Mazsola olyan mint a legtöbb gyermek, mint az én kisfiam vagy akárki másé. Közkeletű felfogás szerint amolyan rosszcsonst... Manócska pedig zsörtölődik, de csodálatosan türelmes. Nem zavarja el maga mellől Mazsolát, nem inti le, nem hallgattatja el erőszakosan.

Olyan mint az igazi okos felnőtt. Manócska nagyszerű. Mert nehéz dolog a türelem. Talán a legnehezebb... Minden felnőtt varázsló. A játék, a türelem és a jó szó varázsával vezetheti rá a gyereket, hogy küzdés, munka és eredmény nélkül nem teljesülhetnek kívánságai. És talán pontosan arról van szó, hogy ezt a varázslatot mi felnőtt nyelven úgy hívjuk, hogy — nevelés.” [10]

A világnézeti neveléssel kapcsolatban említést tettünk az ún. *kettős nevelésről* is. Sokszor Mazsoláék is forrásai a nevelés egy másik szempontú kettősségének. A Mazsola-sorozat egyik műsorában (1965. dec. 11.) szó esett arról is, hogy ne állítsunk kerti törpét, mert ízléstelen mázolt anyagfigurát tenni a kerbe. A televíziót néző gyerekek bizonyára meg is fogadják Mazsoláék tanítását és ezekután valószínűleg nem a legkedvezőbben fognak nyilatkozni itt-ott szüleik ízléséről. — Megjegyzendő, hogy a tv-nek ügyelnie kell arra is, hogy ne sértse a szülők iránti tiszteletet, tapintatot az ilyen ízlést formáló, nevelő jellegű műsor!

Az említett példa azt is igazolja, hogy a televízió rendkívül eredményesen tudja szolgálni az *esztétikai nevelést* is. Épp oly alkalmas a természeti és társadalmi szép megismertetésére, mint a művészi szép bemutatására.

A természeti szépségeket bemutató filmek a gyönyörködtetésen túl vágyat ébresztenek a nézőben, hogy *közvetlen élményt* is nyerjen, igyekezzék a valóságban is eljutni oda.

A hétköznapi emberi tevékenységben, a *társadalomban megjelenő szépre* is irányítják a kamerák figyelmüket. „A televízió különféle beállítású kamerái vezetésével... az emberek között az utcán sétálva, egy könyvtárba, gyárba vagy sportpályára belépve, megkapjuk a társadalmi élethez, a szokványos és intim emberi tevékenységben megjelenő esztétikum átéléséhez szükséges távolságot, s ez által egyre kifinomultabbá válunk a hétköznapi megnyilvánulások eddig fel nem fogott esztétikai hatásai iránt.” [11]

A művészi szép megismerését, az ízlés nevelését számos műsor segíti elő a televízióban. Ezekre a műsorokra jellemző az esztétikai nevelés mindkét feladatának szolgálata: a *szép felismerésére és élvezésére*, az ízlést a giccsről való megkülönböztetésre nevelés mellett igen nagy súlyt helyeznek a műsorok szerkesztői arra, hogy a kis nézők maguk is a *szép alkotóivá* váljanak. Arra serkenti, aktivizálja nézőit, hogy ők is ismerkedjenek meg az ének, a zene, a tánc, az irodalom, a színház és filmművészet, valamint a képzőművészet világával. Énekeljenek, tanuljanak meg hangszeren játszani, táncoljanak, olvassanak, rajzoljanak stb. Számos olyan esztétikai jellegű műsor van, mely feladatot ad a nézőknek, rejtvényekkel, vetélkedőkkel igyekszik minél több fiataalt aktivizálni. Ezek a műsorok tehát tettekre is serkentenek, a vállalkozó kedvet ébresztgetik, gondolkodásra, állásfoglalásra szoktatnak.

Emlékeztetek pl. Ádám Jenő előadásai, ki rendkívül nagy zene-pedagógiai érzékkel még a képernyő előtt ülőket is megénekelgeti. Az egyik műsora, melynek címe „*Egy dallam vándorlása a zenekaron*”, igen jó példa erre. Egy magyar népdal zenekari feldolgozását ismerhették meg a hallgatók úgy, hogy közben énekelt és énekeltetett a műsor vezetője. Feltételezhetően egy óriási énekkart alkotott az ország képernyő előtt ülő fiatalsága, és azokban a percekben magyar dal töltötte be a lakásokat is Budapesten éppúgy, mint Pécsen vagy Sopronban.

Rajzlimpia elődöntő
A játékvezető a négy győztessel
Tv-foto

Elsősorban a zenét kedvelő, zeneileg képzetesebb gyerekeknek sugározzák a „Zenekedvelő gyerekek klubja” c. műsort, melynek az elnevezése nem a legszerencsésebb, hisz a klubszerűség, kötetlenség helyett nagyon gondos tervezéssel találkozhatunk. Minden szituáció, minden lehetőség alaposan átgondolt. Mindez ugyan magyarázható az óriási felelősséggel és a gyermekszereplőkkel, kik kellő előkészítés nélkül alaposan megtréfálhatnák a szerkesztőket. E műsor jelentőségét főleg abban látjuk, hogy felébreszti a kedvet a zenetanulás iránt azokban is, akik még maguk nem próbálták meg a zenélés gyönyörét. A kis nézők láthatják és hallhatják, hogy a hozzájuk hasonló korú gyerekek milyen szépen hegedülnek, zongoráznak, énekelnek. — Egy legutóbbi műsorban a világhírt Magyar Rádió és Televízió Gyermekköre szerepelt például. — A képernyőn látott példák arra serkentik a televízió előtt ülő gyerekeket, hogy ők is kössenek barátságot a muzsikával. Ebben a műsorban a zeneszámok, a kis interjúk mellett nem hiányzik a rejtvény sem. *Varga Károly*, a műsor vezetője alkalomról alkalomra ismerteti azokat a kérdéseket, melyekre megadott határidőre kell választ adni a fiatal nézőknek. A beérkezett levelek, a helyes válaszok nagy száma arra enged következtetni, hogy nagyon sok gyerek nézi ezt a műsort és igen tájékozottak. Megemlítené a műsorral kapcsolatban az is, hogy a televízió vándorzászlót alapított, melyet az a város vagy község nyer meg, ahonnan több helyes válasz érkezik be. Ezzel az esztétikai nevelés mellett a *kollektivitásra* való nevelést is szolgálja a televízió, míg Ádám Jenő említett műsora esetében az esztétikai nevelés a *hazafiságra való neveléssel* fonódott össze. Az angol BBC televízióknak van egy „*Mozgás és zene*” c. műsora, mely viszont a *testi nevelést* kapcsolja össze az esztétikai neveléssel. A művészi tornától a jazz-balettig igen sok szín jelentkezik ebben a műsorban. Sportolásra, a mozgáskultúra fejlesztésére serkent, a tevékenységet a muzsikával kapcsolja össze.

Példa lehet az esztétikai és a testi nevelés összekapcsolására a különböző művészi torna bemutatók közvetítése is. A fenti példák egyben azt is mutatják, hogy a különböző nevelési területek éppúgy összekapcsolódnak a televízió műsoraiban, mint az iskola nevelési tevékenységében.

A televízió tánciskolája is hozzájárul az ízlés-fejlesztéshez. *Farkas Jenő* táncpedagógus igen jó érzéssel, ízléssel és nagyon kulturáltan tanít. A fiatal nézők városban és falun egyaránt láthatják, hogy hogyan lehet a modern táncokat is ízlésesen táncolni. A fiatal nézők mellett természetesen ott ülnek az idősebbek is, kik sokhelyütt éppen a tv hatására változtatják meg véleményüket a modern táncokról, a táncparkett illemszabályairól.

A balett, a táncművészet rendkívül jól hat a képernyőn. Ismeretes, hogy a táncművészet sajátos formanyelve nemzetközi. Ez is egyik determinálója a képernyőn való gyakori szerepeltetésének. Nem hagyható azonban az a tény sem figyelem nélkül, hogy a művészi tánc olyan esztétikai élményt nyújt, melyre egyetlen más művészet sem alkalmas.

Eppen ezért örülünk a televízió balettműsorainak, bár ismeretes, hogy nagyon sok tv-néző kikapcsolja a készüléket, ha balett következik a

„Nadrág és szerelem”
— Jelenet a darabból —
Tv-foto

programban. Ennek számos oka van. Egyik oka abban keresendő, hogy a táncművészettel — főleg a vidékiek — a tv-ben találkozhattak először. Nem csoda, hogy nem értik a balett nyelvét, hisz nem tanulták azt! Ilyen vonatkozásban a televíziónak missziós feladata, hogy megismertesse a táncművészettel a néptömegeket. [12]

A televízió gyakran közvetít színházi előadásokat, melyek szintén nagy segítői az esztétikai nevelésnek, fejlesztői a közízlésnek. A legjobb budapesti színházi előadások éppúgy megjelennek a képernyőn, mint a televíziós közvetítésre legalkalmasabb vidékiek. Ennek jelentősége főleg a vidéken lakók számára óriási.

A televízió lehetőséget nyújt arra is, hogy egy-egy klasszikus mű különböző tolmácsolásáról nyerjen képet a tv-néző. Több színházból közvetítették már pl. a „Bánk bán”-t vagy Brecht: „Kaukázusi krétakör” c. drámáját stb. Ilyenkor a néző összevetést tehet a különböző rendezői koncepció, egy-egy jellem megformálása, a drámai szituációk különböző kibontása stb. között.

Rendkívül fontos a tv műsorpolitikája a színházi előadások kiválasztása szempontjából is. Nyilvánvaló ui., hogy nemcsak jó irányba

hathat a tv a nézők ízlésére! Jó évtizeddel ezelőtt még a népszínművek álromantikus világába vágyott a falusi néző, a giccses operetteket könynyezte, ill. kacagta végig a kisváros közönsége. Azóta lényeges változás tapasztalható ugyan, de a vidéki színházak nem mondhatnak le ma sem az operettek bemutatásáról, jóllehet a színházak vezetői tudják leginkább, hogy az ízlésfejlesztésben az *operett* a legkevésbé hat pozitív irányban.

1966 januárjában a Szegedi Nemzeti Színházból Huszka: „*Lili bárónő*” c. operettjét közvetítette a televízió. Ennek a műnek a bemutatása véleményünk szerint klasszikus példája lehet annak, hogyan szolgálhatja a televízió a kispolgári ízlést, jóllehet az operett jogos igény. A fülbemászó muzsika a művek „beporosodása” után is él. Igen sokan kedvelik a Lili bárónő zenéjét, ugyanakkor nevetségesnek hat a „csúf” komornyik-lakáj inkognitójában tetszelgő gróf, ki mindent elkövet, hogy elhitesse a lakk- és festéknagykereskedő baronessz leánykájával és velünk is, hogy ő nem gróf, hanem lakáj. A színésznek ez alkalommal megcsodáltuk igyekezetét, de oly naív volt a történet, hogy a nézők nem tudtak hinni. A televízióknak van olyan lehetősége is, hogy a hang és a képi kifejező eszközeivel bemutassa egy-egy ilyen jellegű mű keresztmetszetét, beszéljen értékeiről, de mutasson rá hibáira, hiányosságaira is és ez esetben a műsor pozitív hatással lesz a közízlés alakulására.

A televízió színházi közvetítése igen alkalmas az iskolai *irodalom-oktatás szemléltetésére is*. A klasszikus drámákat a televízió megjelenése előtt a tanulók tekintélyes része csak könyvekből ismerhette, illetve egy-egy iskolai színjátszó csoport bemutatójából. Itt jegyezzük meg, hogy az irodalomoktatásnak igen nagy segítője íróink, költőink kamera-előtti szerepeltetése is. Illyés Gyula, Szabó Pál vagy Simon István a képernyőről a nézőkhöz szólva igen nagy hatást gyakorolnak főleg a gyermekekre.

A költőnek, írónak megismerése mellett hallhatják műveiket saját, illetve művészi tolmácsolásban. Egy-egy irodalmi szemelvény vagy egy-két vers meghallgatása felkeltheti bennük a vágyat, hogy megismerkedjenek az egész művel, illetve az életművel. A szép költői képek, kifejezések finomítják stílusukat, beszéd- és íráskultúrájukat stb.

A televízió-játékról az előző fejezetben már szoltunk, így itt — bár igen nagy jelentőséget tulajdonítunk az esztétikai nevelésben ezeknek a műsoroknak is — nem foglalkozunk.

A televízió filmklubja a *filmesztétikával* kívánja megismertetni elsősorban a fiatalokat. A *Nemeskürty István* vezette filmklubnak az a célja, hogy tudatos filmnézőkké neveljen, hogy megismertesse a film formanyelvét, sajátos kifejezési formáit. Ennek a klubnak is megvan az aktivizáló funkciója. Miután a televízió bemutatta a megvitatásra szánt filmet, nemcsak az a néhány középiskolás vagy egyetemista mond véleményt, aki a kamerák előtt ül, de véleményt alkotnak, vitatkoznak a képernyő előtt ülők is.

A pedagógusoknak — és nemcsak a pedagógusoknak! — nagy segítséget jelentene véleményünk szerint, ha a filmklub mellett színházi klub, illetve *televíziós klub* is megkezdene működését a tv-ben, mely a szín-

A „Kakukk Marci” forgatása közben
— Előtérben Tersánszky J. Jenő —
Tv-foto

házi, ill. a televíziós élmény befogadására, a sajátos nyelv megismerésére nevelne.

A vizuális kultúrát számos, *képzőművészetekkel kapcsolatos* műsor igyekszik fejleszteni. Ide soroljuk a tárlatlátogatásokat, múzeumlátogatásokat, a különböző képzőművészeti jellegű kisfilmeket, a művészettörténeti sorozatot stb., és nem utolsósorban a „*Rajzolj velünk*” c. sorozatot.

Ez utóbbi műsor is főleg azért jelentős, mert arra ösztönzi kis nézőit, hogy ők maguk is fogjanak hozzá és rajzoljanak, alkossanak. Igen emlékezetes maradt számunkra az 1964. október 18-i műsor. A készülő Erzsébet-híd mellett helyezkedtek el a kamerák előtt ülő gyerekek ez esetben. A feladatuk az volt, hogy rajzolják le a hidat. A felszólítás nyomán nemcsak a kamerák, de a képernyők előtt ülők is ceruzát fogtak. Az adás közben többször megjelent a képernyőn a híd képe, s ez megkönnyítette az ott-honiak rajzolását.

Már az előzőekben utaltunk arra, hogy hogyan valósul meg a tv gyakorlatában a különböző nevelési területek kapcsolata. E műsort elemezve is számos példát idézhetünk. Az új híd mellett Illyés Gyula verse mutatta be a régi hidat, mit a háború a hullámsírba temetett. Illyés versét Hincz Gyula grafikusművész illusztrálta. A háború barbár pusztítása, és a békés alkotó munka, a munkásosztály erejének, a hídépítők tehetségének dokumentálása rendkívül szerencsésen hatott és újszerű megvilágítást nyert.

Közben láttuk az alkotó gyerekeket a képernyőn, majd a nézők előtt játszódott le az értékelés is. A legjobbak reprodukciókat kaptak. A műsor vezetője *Xantus Gyula* javasolta a gyerekeknek, hogy gyűjtsék a reprodukciókat, ami szintén hasznos az esztétikai nevelés vonatkozásában.

Az esztétikai nevelésnek igen jó eszköze a „*Ki mit tud*” c. televíziós vetélkedő jellegű műsor, mely több ezer lelkes fiatalot ösztönzött arra, hogy foglalkozzon behatóbban a szavalással, prózamondással, énekeljen, produkciószerűen játsszon valamilyen hangszeren, táncoljon stb. Az elődöntő, középdöntő és a döntő újabb és újabb feladatot tűzött a szereplők elé. Pl. új verset vagy prózai művet kellett megtanulniuk. Serkentette a képernyőn nem szereplő fiatalokat is, hogy ők is műveljék magukat. Az idősebbek is gyakran úgy fogalmazták meg ítéletüket, hogy „nicsak, ezek a gyerekek mi mindent tudnak!”

A bemutatott produkciókat a nézők is értékelték, épp ezért várakozással tekintettek a zsüri döntésére. „Vajon hogy ítélt?” „Egyezik-e a véleményünk?” A zsüri értékelése és indoklása a szereplő fiatalok és a képernyő előtt ülő sok százezer néző ízlését is fejlesztette.

Sok esetben ezek izgultak, szurkoltak egy-egy tehetséges, szimpatikus fiatalért. Véleményüket papírra is vetették. Ismeretes, hogy a II. „*Ki mit tud*” döntőjéből például olyan fiatal került ki a szavaló kategóriában győztesként, kit nem a zsüri, hanem a közönség szavazata juttatott tovább. Segítették a szereplő fiatalokat az osztálytársak, rokonok, ismerősök, barátok, ezáltal ez a műsor a közösségi szellem fejlődését, illetve erősödését is szolgálta.

A „Ki mit tud” c. műsorral kapcsolatban számos negatív vélemény is elhangzott, mely főleg a „sztárkultusz” kialakításának elősegítésével vádolta a műsort. Miután azonban a két műsort végig néztük és tegyük hozzá végig szórakoztuk, bizonyos idő távlatában fogalmazva meg tapasztalatainkat, ítéletünket, föltétlenül pozitív képet rajzolhatunk.

Az esztétikai nevelésnek és egyáltalán a nevelésnek igen nagy lehetőségei vannak a televízióban. Ezeknek felhasználása, kihasználása főleg a pedagógusoktól és a szülőktől függ.

Az esztétikai nevelés mellett egyéb nevelési feladatokat is szolgál a „Versengő városok” című műsor. Az értelmi nevelésnek épp úgy megtaláljuk lehetőségeit ebben a műsorban mint a politechnikai, erkölcsi és testi nevelésnek. Különösen jelentősnek tartjuk a közösségi nevelésben betöltött szerepét.

A „Ki mit tud”-hoz hasonló vetélkedő jellegű ifjúsági ismeretterjesztő műsor a „Ki miben tudós”, mely ifjúságunknak ismét egy másik arcát kívánja megmutatni. E műsor kapcsán kis tudósok jelennek meg a képernyőn, kiknek megnyerő modora, okos, higgadt válasza nemcsak a fiataloknak jelent példát, de az idősebbeknek is megnyugvást. Levonhatják ui. konzekvenciájukat, hogy „ezek” is a sokat „szapult”, „cinikusnak” kikiáltott ifjúsághoz tartoznak!

Pedagógiai szempontból csak helyeselnünk lehet, hogy ebben a műsorban a szereplő versenyzők neve mellett közlik a szaktanárok nevét is, kiknek munkája hozzásegítette a fiatalokat ahhoz, hogy a televízió nyilvánossága előtt szerepelhessenek, mutassák meg tudásukat a zsűriben helyet foglaló akadémikusoknak, egyetemi professzoroknak, a televízió nézőinek.

Ennek a műsornak is nagy előnye az aktivizálás. A nézőket is bevonja ui. a töprengésbe, gondolkodásba, a helyes válasz megkeresésébe. Nem válik viszont előnyére, hogy a zsűri sokszor a lexikális tudást és nem a

Támadás a király ellen

TV-foto

gondolkodást értékeli. Olykor bizonyos maximalizmus is tapasztalható kérdéseikben, döntéseikben.

Nem volna teljes a televízió ismeretterjesztő műsorainak elemzése, ha nem említenénk meg legalább felsorolásképp a felnőtteknek szánt ismeretterjesztő jellegű műsorokat. Hiszen jól tudjuk, hogy igen gyakran nézik ezeket a gyerekek is és jelentős szerepet töltenek be a nevelésben.

A felnőtteknek szánt ismeretterjesztő műsorok célja a korszerű alapműveltség és szakműveltség terjesztése olyan ismeretek nyújtásával, melyek elősegítik az új szocialista életforma kialakítását, fejlesztik a közösségi szellemet, elmélyítik a szocialista hazafiság érzését. A televízió eszköze a *politikai nevelésnek*. Ezt a célt szolgálják a hírek, a TV Híradó, a kommentárok, az ország vezetőivel való riportok, a gyűlések, felvonulások közvetítése, a „Hétről hétre”, a „Napló”, a „Parabola”, a „Törzsasztal az Újságíróklubban” stb. Téli időszakban a falusi nézők számára sugározza a tv a „Falusi téli esték” című műsort, mely szintén politikai jellegű.

A televízió segítségével igen sok természet- és társadalomtudományi ismeretet szerezhetnek a felnőtt nézők is. Ilyen jellegű műsorok: „Az orvos válaszol”, „Hol tart ma az orvostudomány?” „Afrika”, „Levél Tanganyikából”, „Kibernetika”, „Nagy felfedezések”, „Panoptikum”, „Századunk”, „Pallas”, „Szülők-nevelők egymásközt”, „TV-Bébi”, „Nyelv-művelés” stb.

A televízió elősegíti a szakműveltség emelését is. Sugároz ipari és mezőgazdasági jellegű műsort. („Csak egy kicsivel jobban” mezőgazdasági filmsorozat...) Ezekkel a műsorokkal kapcsolatban jogos igényként jelentkeznek a látottak, hallottak adás utáni kollektív megvitatása, melynek során „behelyettesítik” a helyi konkrétumokat, megmutatják a gyakorlati alkalmazás, a felhasználás lehetőségeit. Így a televízió a termelés közvetlen segítőjévé válhat! [13] Véleményünk szerint a televízió és a helyi népművelés munkájának harmonikus összekapcsolása tehetné igen eredményessé ezeket a műsorokat.

A *pártoktatásnak* is egyre inkább segítőjévé válik a televízió. Előadásokat közvetít a pártoktatás napján (általában pénteken tartják a párt-szervezetek az oktatást) a nemzetközi helyzetről, a szocialista világrendszer fejlődéséről, a termelés anyagi és műszaki feltételeiről, népgazdaságunk helyzetéről és feladatairól, a munkásosztály vezető szerepéről és a párt szövetségi politikájáról, a neokolonializmus délkelet-ázsiai problémáiról stb., melyeket az előadás után a szemináriumi csoportok megvitatnak a propagandista vezetésével.

A televízió hatásos eszköze a hazánkban végbemenő nagy *kulturális forradalomnak* is. A film, színház, irodalom, képzőművészet, muzsika egyaránt megjelenik a képernyőn, igényes művek bemutatásával formálva a közízlést.

Problémák a *színvonal* kérdésével kapcsolatban gyakran felvetődnek a tv *filmműsorát* elemezve. Igazat kell azoknak a véleményeknek adni, melyek elmarasztalják a televíziót az igénytelen, színvonaltalan filmek bemutatása miatt, azonban el kell fogadnunk a tv védekezését is, mely

szerint évi 160 jó filmet (ennyi a bemutatott filmek száma egy évben) az egész világon nem gyártanak!

A színházi közvetítésre szánt előadások kiválasztása sem mindig szerencsés. Általában azonban elégedettek lehetnek a nézők a színházi közvetítésekkel.

Évente 18—20 *operát, koncertet* közvetít a televízió. Az ízléstelen tánczenét segíti kiszorítani a televízió dzsessz műsora.

A *képzőművészeti* műsorok nagymértékben fejlesztik a nézők arány- és formakészségét, szépérzékét, ízlését.

Igen nagy szerepe van az ismeretnyújtásban a különböző felnőtt *vetélkedő* műsoroknak is, melyek egyben új formái a művelődésnek. Ezek a műsorok szinte milliókat vonnak be érdekszférájukba. Csupán utalni szeretnénk a „Zenélő órák”, a „TV irodalmi klub”, illetve a „TV olvasóterme” című műsorokra, melyek nagyszerű terjesztői a zenei, illetve az irodalmi kultúrának. Ugyanitt szólni kell az olyan vetélkedőkről is, melynek elmaradása miatt senki sem bosszankodott volna! Ilyen volt az egyik szombat esti lottót propagáló műsor, melyben a pincértanulók egymással versengve lakatták jól a nagy étvágyú színészeket, illetve a KRESZ-vetélkedő, melyet a Velencei-tótól közvetítettek.

Ez utóbbi műsorban hivatásos és nem hivatásos gépkocsivezetők mutatták be azt, hogy mennyire nem ismerik a közlekedés rendjének szabályait. Ezek a tapasztalatok is azt igazolják, hogy a televízió igen jelentős eszköze az ismeretnyújtásnak, a nevelésnek, a kulturális forradalomnak, de ugyanakkor — épp ezért — óriási a felelőssége is, hisz nemcsak jó, de rossz irányban is hathat!

Az iskolának feladatai közé soroltuk, hogy vegye figyelembe a televízió hatását is, csoportosítsa azt a tudást, amelyet a gyerekek a tanórákon, az órán kívüli foglalkozások alkalmával, a könyvekből, a film, színház és televíziós élményekből raktároztak el. Ilyen szempontból figyelemmel kell az iskolának lennie a felnőtteknek szánt televíziós műsorokra is. A pedagógusoknak még inkább tudatosítani kell a gyerekekben, hogy a televízió *nemcsak szórakoztat*, de *tanít is*: fejleszti szellemi képességüket, kiszélesíti látókörüket, megismerteti őket a világgal, megtanítja az erkölcsös, helyes magatartást, viselkedést, a szép felismerését stb. A nevelőnek tudatosan kell kiválasztania azokat a műsorokat, melyeket alkalmasnak talál a fenti funkciók betöltésére és el kell érnie, hogy ezeket a műsorokat a tanulók meg is nézzék és a látottakat, hallottakat el is raktározzák.

J E G Y Z E T E K

- [1] Dezséry László: Az iskolarádió és az iskolatelevízió szerkesztési kérdéseiről külföldi tapasztalatok alapján.
- [2] W. Schramm: The Impact of Educational Television University of Illinois Press Urbana, 1960.
E. E. Maccoby: Why do children Watch television? Pub. Opin. Quarterly, 1954. 18.
- [3] Siegfried Mohrhof: A filmoktatás eszközei. Film az oktatásban. Budapest, 1963. 82.

- [4] Révész M.: A mozgófénykép mint a pedagógia és a népművelés tényezője. Mozgófénykép Híradó, 1908. március 15.
- [5] F. Pöggeler: A rádió, a televízió és a felnőttképzés dialektikája. Adult Education, 1962. III.
- [6] Kelemen Endre: Pedagógiai funkciók a televízió néhány ifjúsági ismeretterjesztő műsorában. Rádió és Televízió Szemle, 1962. V. 1. 28.
- [7] Boldizsár Iván: A toll és az ernyő. Népszabadság, 1965. december 4.
- [8] Boldizsár Iván hivatkozik az UNESCO egyik legutóbbi közgyűlésére, mely foglalkozva az irodalom és a televízió viszonyával úgy fogalmazta meg a vita tanulságát, hogy az írónak a televízió a tollal egyenrangú munkaeszköze.
- [9] Dezséry László: I. m. Audiovizuális Közlemények, 1965. II. 58.
- [10] Vilcsek Anna: Cica-Micának, Futrinka utca. Magyar Nemzet, 1963. december 24.
- [11] Tamádi Gábor: Miért szeretem Mazsolát? Miért szeretem Manócskát? Család és Iskola, XV. 5. 23.
- [12] Dr. Halász László: Egy kis tv esztétika. Televízió és Népművelés, Budapest, 1964. 98.
- [13] Lengyelfi Miklós: Táncművészet és televízió. Muzsika, 1964. 4.
- [14] Bognár Gyula: TV és oktatás. Népművelés, 1965. VIII. 19.